

Jan Mazurek

Memorandum o hudební výchově (1919)

Už na konci 19. století vznikají v české hudební pedagogice některé modernizační tendence. Také u starších pedagogů se sice objevovaly zajímavé a inspirativní podněty již v dřívější době, vzpomeňme např. Jana Maláta (1843 – 1915) a jeho charakteristické uplatňování lidové a umělé dětské písně ve výuce tehdejšího zpěvu, nehledě na značný význam jeho nástrojových škol (houslové a dvou - klavírních). Hned v prvních letech 20. století však směřování hudební pedagogiky k jednoznačné modernizaci značně ovlivnily názory Otakara Hostinského (1847 – 1910). Profesor pražské Univerzity Karlovy ve svých přednáškách a publikačních počinech (jmenujme alespoň *O socializaci umění*, 1903, *Umění a společnost*, 1907, ad.) prosazoval potřebnou přístupnost umění (včetně umění hudebního), prosazoval jeho demokratizaci.

Hostinského názory spolupůsobily při vzniku domácího (a snad i evropského) *hnutí za uměleckou výchovu*. V domácím prostředí (zvláště ve statích v časopise *Pedagogické rozhledy*) publikovali univerzitní učitelé František Drtina, František Čáda, turnovský inspektor Josef Patočka a další své názory na jednostrannost tehdejší pedagogické teorie a praxe. Jejich podněty umožnily v roce 1906 vznik *Komitétu pro uměleckou výchovu*. V jeho rámci se v Praze uskutečnily první výchovné koncerty a divadelní představení pro mládež. Při uskutečňování těchto koncertů se uplatnila např. i Česká filharmonie. Koncerty se rozšiřovaly i do dalších měst – uskutečnily se např. v Kolíně, v jihočeském Táboře, v Turnově a jinde.

Uvedené snahy se však uplatňovaly vedle stále dominujících pěveckých, hudebněnaukových, někdy také intonačních hledisek. Na těchto pozicích setrvala většina tehdy vydávaných učebnic – máme na mysli např. učebnice Jaroslava Bradáče, Jana Mazánka, Bohuslava Jeremiáše.

Nejdůležitější oporou nových hudebněvýchovných tendencí se staly výsledky sjezdů německých a rakouských hudebních pedagogů z let 1903 – 1914. Na těchto sjezdech se uplatňovaly – kromě ryze pedagogických požadavků – také fyziologické a psychologické poznatky Helmholtzovy, Stumpfovy a dalších. Uvedené poznatky měly ohlas také u nás. Uplatňovaly se často v pěveckých školách vedených Stanislavem Jiránkem, Adolfem Cmíralem, Adolfem Mikešem. Na škole posledně jmenovaného se u nás poprvé – zásluhou Františka Spilky – uplatnila *Prima vista* intonační metoda Maxe Battkeho, široce uplatňovaná v tehdejší i pozdější evropské hudební výchově. Uvedenou metodu se pokoušeli zavádět mnozí další čeští hudební pedagogové. Jejich počínání však ve většině případů bylo ryze prakticistní,

projevující se intonací pro intonaci a nesledující hledisko porozumění hudebnímu dílu, jeho estetickému (a intelektuálnímu) přínosu.

Na konci 1. světové války a v následujících letech se velmi důrazně uplatňovaly – zdaleka nejen v hudební oblasti – snahy o zásadní změny politické, ekonomické i kulturní situace. V hudebním životě se – už také před říjnem 1918 – uplatňovaly požadavky jeho demokratizace, modernizace, jednoznačného počeštění. Také hudební výchovy se velmi výrazně dotýkaly výše uváděné tendence. Jejich pravděpodobně nejdůležitějším projevem se stal vznik a pozdější prezentace *Memoranda o hudební výchově*. S jeho vznikem je spojena v té době začínající hudebněpedagogická rubrika časopisu *Hudební revue*, jejímž vedoucím pracovníkem se stal známý hudební pedagog Adolf Cmíral (1882 – 1963). Ten po předchozí diskusi, jíž se zúčastnila široká hudebněpedagogická obec i další příznivci a zájemci, inspiroval vznik vzpomínaného *Memoranda*, které mělo značný podíl na utváření představ o moderních podobách naší hudební výchovy v následném dvacetiletí, tj. představ o hudební výchově v demokratickém Československu. Memorandum totiž požadovalo moderní pojetí hudebněvýchovného vzdělávání od nejtítlejšího věku, tj. od mateřských škol přes školy obecné, měšťanské, všeobecné i odborné školy střední až po tehdejší učitelské ústavy. V prvně jmenovaných by v hudebním vzdělávání měly mít rozhodující místo lidová píseň, říkadlo, jednoduchá hudební hra. U dalších typů škol si Memorandum všimalo potřeby dostatečných hodinových dotací našeho předmětu i odpovídajícího hudebního vzdělání pedagogů působících na těchto školách. Velmi důležitý byl požadavek zavedení tzv. *esteticko-hudební výchovy* na všeobecných i středních odborných školách. Při dvouhodinové dotaci středoškolské hudební výchovy uvedeného pojetí měla být uplatňovaná praktická výuka i výchova k chápání tradiční a moderní hudby. V hudebním vzdělávání budoucích učitelů žádalo Memorandum nahrazení varhanní výuky výukou hry na klavír – a co více – dosavadní učitelské ústavy měly nahradit *pedagogické akademie* uplatňující všestranné hudební vzdělání posluchaček i posluchačů.

V sociální oblasti Memorandum prosazovalo naprosto rovnocenné vzdělávání učitelé a učitelů a také jejich rovnocenné (právně i hmotně) oceňování ve srovnání s pedagogy ostatních předmětů. Při zvyšování kvality všeobecné hudební výchovy mělo mít důležité místo zkvalitňování odborné výuky na konzervatořích. Memorandum konečně požadovalo zavedení odborné hudební inspekce pro všechny typy škol.

Jednoznačná modernost Memoranda se tedy projevila především upřením zájmu na všechny důležité aspekty všeobecné hudební výchovy, zdůrazňováním zájmu o žáka i sociální postavení učitelů. Hudební výchovu vnímali autoři *Memoranda* jako celoživotní proces provázející lidský život od útlého dětství do dospělosti. Značný důraz kladli na vzdělávání

učitelů v hudební oblasti. Memorandum rovněž obsáhlo potřebám výuky odpovídající řešení hodinových dotací hudební výchovy na obecných, měšťanských a středních školách – už od 3. třídy obecných škol požadovalo dvouhodinovou dotaci! Pro výše uvedené kvality můžeme Memorandum o hudební výchově považovat za programovou koncepci nejen prvorepublikového boje za hudební výchovu, ale také za koncepci snažení v pozdější době. Šlo nesporně o kvalifikovaný proces, který v celé řadě velmi důležitých ohledů prosazoval dodnes platné hudebněvýchovné principy.

Uvedené principy měly ohlas i v pozdější době. Ve 20. letech minulého století uzrávající a na přelomu 20. a 30. let komplexně publikované hudebněpedagogické názory Vladimíra Helferta (1886 – 1945), profesora brněnské Masarykovy univerzity, se dostávaly v některých ohledech do názorové blízkosti Memoranda. Byly to především autorem důrazně prosazované snahy o středoškolskou hudební výchovu obdobně orientovanou jako výše uváděné požadavky Memoranda, kterému byly blízké i další Helfertovy požadavky (např. autorovy náhledy na uplatňování receptivních prvků ve středoškolské hudební výchově ad.).

S názory Memoranda rovněž souzněly některé požadavky Josefa Kříčky a Ferdinanda Krcha, které oba pedagogové – spolu se svými spolupracovníky – uplatňovali v Domě dětství v Krnsku. Měli například obdobné náhledy na hudební výchovu předškolních dětí. Inspiraci v Memorandu našla v některých ohledech také v letech 1934 – 1938 existující Společnost pro hudební výchovu. Po 2. světové válce vznikající Pedagogické fakulty, umožňující dlouho očekávané vysokoškolské vzdělávání učitelů, byly rovněž blízké záměrům autorů Memoranda a jejich vize pedagogických akademií.

V závěru našeho příspěvku můžeme konstatovat oprávněnost výše uvedeného - Memorandum o hudební výchově bylo skutečně programovou koncepcí boje o hudební výchovu v letech 1918 – 1938 i v pozdější době.

Literatura

GREGOR, V. *Československá Společnost pro hudební výchovu (1934 – 1938) a mezinárodní dosah její činnosti*. Spisy Pedagogické fakulty v Ostravě č. 29. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.

GREGOR, V – SEDLICKÝ, T. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Editio Supraphon, 1990. ISBN 80-7058-131-X.

HELFERT, V. *Naše hudba a český stát*. Praha: B. Kočí, 1918.

HELFERT, V. *Základy hudební výchovy na nehudebních školách (Otázka hudebnosti – Nutnost školské hudební výchovy)*. Praha: Státní nakladatelství, 1930.

KUSÁK, J. – MAZUREK, J. Modernizační tendence v české hudební výchově meziválečného období (v tisku).

MAZUREK, J. Z historie bojů o hudební výchovu. Memorandum o hudební výchově (1919). *Hudební rozhledy* 42, 1989, č. 10, s. 471 – 473.

Memorandum o hudební výchově. *Hudební revue* 12, 1918 / 1919, č. 5, s. 213 – 216.

Resumé

Příspěvek se zabývá vznikem a obsahem Memoranda o hudební výchově. Programové prohlášení československé hudební výchovy mělo vliv i na její pozdější historii. Propagovalo totiž nadčasově platné principy našeho předmětu.

Resumé

The article deals with the establishment and content of the Memorandum on Music Education. It also points at the influence of its programme statement on Czechoslovak music education in later history. Memorandum on Music Education has promoted the timeless principles of music education.